

meyman bir ağıt, derin bir acı

“tanıklıklar bazı şeyleri görünür kılma isteği yaratıyor, acıyı ve yaşananları nasıl anlatabiliriz sorusunun ardına düşmem yazma arzumla birleşince bu kitap ortaya çıktı. gel-gitleri olan, kıvamını bulması zaman isteyen bir süreçti. hikâyeler, sesler, kokular dile gelmek istedi ve kendilerini yazdırdılar.”

binbir güçlükle dışarıya ulaştırdığı ilk kitabı kaybolmasaydı, mısır koçanlarını kızartan koku, nibel genç’in ilk romanı olmayacaktı belki de.

nibel, çeyrek asırdır cezaevinde olan bir tutsak. mısır koçanlarını kızartan koku, notabene yayınevi aracılığıyla okuyucuyla buluştuğunda, büyük bir ilgiyle karşılaştı.

nibel’in romanı on beş hikâyeden oluşuyor. dersim’in meyman köyünde geçen ve birbirinden bağımsız olarak yazılan bu öyküler, bir çocuğun gözünden 1938 soykırımını ve 90’lı yıllarda yakılan bir köydeki eşyaların farklı zaman ve mekânlara uzanan hikâyeleriyle romana evriliyor.

farklı kişi ve zamanları anlatan öykülerin ortak paydasını katliam, sürgün, göçertme ve “soykırım kısılcında“ tutulan toplumlarda yaşayanların kırılmaları, travmaları, arayış ve direnme biçimleri oluşturuyor.

romanın karakterleri, yaşadıklarıyla sayısız hayata dokunuyor.

o yıllarda dersim’de gerilla olan nibel, yakılan ve boşaltılan köylere bakarken, yaşadığı tanıklığı/gerçeği masalsı bir dille anlatıyor.

şu anda bakırköy cezaevi’nde tutsak olan nibel genç, ilk kitabı mısır koçanlarını kızartan koku’yu yeni özgür politika’ya anlattı.

yaşadıklarınız, gördükleriniz, ‘koku’sunu aldığınız şeyler iç gerçeğiniz. içteki yara mı hikâyeleri anlatıyor, hikâyeler mi yarayı?

anlatma ve yazma sürecinde iç içe geçse de, anlatılan her hikâyenin kökeninde hayatın birçok hali, “yaraları”, güzellikleri ve yaşanmışlıkları var elbette. edebiyat, mimesisi aşan, hayatla kesişen, ondan beslenen başka bir dünya. her hikâye, oluş sürecinde hayattan ve anlatıcısından aldıklarını yeniden örüp farklı katmanlar, yollar kurgular.

“keçi kılından heybe” adlı ilk öyküde, ezima’nın bir çocuk olarak yıkımı, yangını, savaşı izlemeyi reddetmesinden yola çıkmıştım mesela. bu, zorunlu tanıklıklarda ezici gerçekliğin içinde imkânsıza yakın bir durum aslında. ezima, görmemeyi, duymamayı istemekle de yetinmiyor sadece. hayal dünyasında gerçeği başkalaştırarak soluk almaya çalışıyor. bu çocuksu direniş ve arzu, koku’yla parçalanıyor.

koku, bir anlamda hikâyenin akışında oluşan bir metafor, ama aynı zamanda ezici gerçekliğin görünürlüğüne arttıran, hikâyeyi derinleştiren bir şey. diğer hikâyelere gidecek olan yolları da çoğaltan bir motif ve “koku”yu anlatan hikâyenin kendisi oldu.

mısır koçanlarını kızartan koku’daki karakterler aynı hikâyeyi, birbiri ile kesişen hayatları, hatta aynı ezgiyi tekrarlıyor, fakat birbirini işitmiyor sanki...

kuşaklar boyu benzer yaşanmışlıklardan beslendiği için kapanması zor bir travma maalesef ve bu da kapanmasını isteyip istemememizin ötesinde bir durum. yeterince görünür kılınmadan travmalarımızı kapatamayız. içine gömülmemiz de onu aşmamızı imkânsızlaştırır. edebiyat ise

farklı yönlerini göstermede bize bazı imkânlar sunar. tramvayı oluşturan şey, tam da bu parçaların kuşaklar boyu üst üste binmesi aslında. bir döngünün parçaları bunlar, ama aynı zamanda aynılığına karşı küçük farklarını göstermek isteyen hikâyeler.

doğru, bir yönüyle birbirlerini işitmiyorlar, fakat aralarında yer yer düğüm olan bağlar var. bu da kendi hikâyelerinde başka sesleri dinlemelerini getiriyor.

ezima hapishane görüşünde denetim ve kontrol mekanizmalarından geçerken, dengbêjin sesini duyuyor. imam, dilini bilmediği ermeni ressamın göçebeliğini arzuluyor, eşliye'nin uyanmak istediği rüyasındaki arayışı ezima'nın hikâyelerinin peşinden gidişiyle birleşiyor. yarılma, parçaların bir araya gelmeyişiinden ziyade, birbirinden kopmayışının sonucu. biri olmadan diğeri eksik kalıyor çünkü. deleuze ve guattari'nin minör edebiyat için belirttikleri, "her şeyin siyasal kolektif değer taşıması" bu yarılmayı açıklayabilir belki. bir anlatıcı olarak ezima tekilliklere, farka odaklandığı halde bu böyle üstelik. koku'dan kaçamadığı gibi, bundan da kaçamıyor.

ezima, başkalarının içinde kalamayacağı, kalmak istemediği, kalmayı seçmediği bir tanıklığın içinde. bu tanıklık yıkıcı bir deneyim mi, bir çılgılık mı yoksa?

bu soru için ayrıca teşekkür ederim. evet, bir yönüyle yıkıcı bir deneyim. on bir yaşındaki bir çocuğa sadece tanık oldukları değil ağır gelen, bildikleri. ikilemleri de yıkıcı yönler taşıyor. yıllar sonra küle karışan eşyaların hikâyelerini yazarken, karşısına "tarih"in yıkıcılığı çıkıyor. metnin kendisinden daha politik olmasında mizahi bir yan buluyor, ama ezima bu yıkıcı deneyimi ona hapsolarak ya da ondan kaçarak yaşamadığı için bir çılgılığa dönüştürüyor. bu çılgılık, karşısındakinde ürperme yaratan "dışavurumcu" bir çılgılık değil. bağırma yerine, ansiklopediye "meyman" maddesini ekliyor. romanı olmayan bir roman karakterine dönüşerek, zorunlu göçertilmeye karşı gönüllü göçebeliğiyle kendine özgü bir direnme biçimi yaratıyor. yıkıcı deneyimi bir özyıkıma dönüşmüyor. tanıklığını hikâyelerle görünür kılıyor. haykırmayan bir çılgılık.

"kurbanın hikâyesi anlatılmalıdır. kendi anlatamıyorsa hikâyesini, onun sesini edebiyat üstlenmelidir" düsturuyla mı romanın merkezine dersim'i koydunuz?

edebiyatın böylesi bir rol üstlenmesinden ziyade, onun sunduğu olanaklarla "mağdur" karşısındaki duyarlılıkları birleştirip hikâyesini onun sesini bularak anlattırma önemli. kendinden çıkma bir başkasını dinlerken ve hikâyeyi oluştururken o sesi duymak, anlatıcıyı etik açmazlara düşmekten koruyacağı gibi, edebiyatı da çok sesli kılar. hikâye, hikâyesini anlattığı kişinin sesine ulaşmadan yazılırsa, problemlili olur. anlattıklarım aynı zamanda benim hikâyelerim...

dersim, biraz da olsa bildiğim bir yer. cumhuriyet tarihinin ve 90 sonrası'nın kırım ve kıyımlarını göstermede bize sayısız hikâye anlatan bir alan. anlatının dokusunda esas aldığım hayatın ve insanın bir çok halini sunmada zengin bir kültüre sahip.

meyman bir mekân, fakat ezima kadar romanın güçlü bir karakteri de. mekânı karakterin düzeyine çekmek bilinçli bir tercih miydi?

meyman'ı bir karakter düzeyinde verebilmişsem bundan mutluluk duyarım. savaşların bilançosu rakamlarla tutulur, binlerce köy yakıldı denir. bireyler gibi mekânlar, köyler, ağaçlar, kuşlar yeryüzünde var olan her şey biricik oysa.

meyman, kurmaca bir mekân, ama içimde bir ağıt, derin bir acı. ona biricikliğini verme arzusu, o mekânı bir karaktere yakınlaştırdı.

romanda tuhaf, komik şeyler var: rüyalarınızı xizir'in boz atına teslim etmeniz, atın ölmesi...

ezima'nın gerilla ile beş taş oynaması gibi...

hayatın tuhaf, komik ve güzel yanları daha fazla yansıyabilirdi aslında, ama eşyalar küle karışırken, anlatı atmosferi ancak bu kadarına imkân sundu

romandaki kadınlar geleceği, erkekler geçmişi temsil ediyor sanki. yanılıyor muyum?

romanda kadınlar daha fazla, ama kadına geleceği erkeğe geçmişi anlatma temsiliyeti yüklemedim. bu çok kategorik ve sembolik olurdu. hayatın içinde direnmeyi, karşı koymayı seçen kadınlar olduğundan, böylesi bir okuma mümkün elbette.

eyşan neden delirdi?

bu soru da çok hoş, bana mehmet tahir'i eleştirme imkânı sunuyor üstelik. mehmet tahir, yenilgiyle biten bir isyanın mağduru. sürgüne, isyana ve dünyanın politik sorunlarına kafa yoran bir aydın, ama bunu bir ayrıcalık gibi herkesten daha fazla acı çekiyormuş yanılsamasıyla yaşıyor. o nedenle, "neden ben değil de, eyşan delirdi?" diye soruyor. onun acısına yabancı çünkü. eyşan ona teselli sunarken, hayatı paylaşıyor. mehmet tahir ise kavramlarla soyut düşünen erkeğin acısını yaşıyor. hayatı, acıyı paylaşmıyor, ona gömülüyor. eyşan acıyı daha derin yaşamış demek ki. bir kadın olarak sürgünde daha yalnız. mehmet tahir sokaklarda dolaşırken, o evde hapis.

öykülerde düşle gerçek birbirine dönüşüyor. birbirinden ayrı olduğunu düşünmeseniz de, hangisini yazmak daha sancılıydı?

bu romandaki hikâyeleri yazmak zordu. yaşanmışlıklarımın ve tanıklıklarımın beslenen bir kurguydu çünkü, ama aynı zamanda keyifliydi de.

kaybolan romanınız ne zaman çıkacak?

bunu ezima'ya sormalı. bana sorarsanız, hiçbir zaman çıkmayacak. o kaybolmasa, "mısır koçanlarını kızartan koku" olmazdı çünkü. şu anda başka bir kitap yazıyorum. yazmak ve paylaşmak istediğim hikâyeler ve romanlar olacak.

çeyrek asırdır zindandasınız. 'zindanı' nasıl tanımlarsınız?

bu soruyu cevaplandırmak daha zor. birgün ben de ezima gibi gerçeği kurmacaya benzeterek, kişisel tanıklıklarımı başkalaştırarak yazarsam, çeyrek asırlık hapislik üzerine bir şeyler söyleyebilir, hapishaneyi tanımlamaktan ziyade, kimi boyutlarıyla görünür kılmaya çalışabilirim. çeyrek asrı devirince içeride, onun hakkında konuşmak zorlaşıyor. herkes gibi bende payıma düşen acıları yaşadım, ama politik bir tutsak olarak direnmenin kıvancıyla hayatı güzelleştirme, "evsizliği" etik bir tutum kılma çabam da hep oldu

kitabın adı nasıl çıktı?

kitabın adı, hikâyeler son şeklini alıncaya kadar bu değildi. bu ad, anlatımın içinde ezima dile gelince doğdu. romanın "gerçek olanla, olmayanın iç içe geçmesi ile başladığı" savlanır. ad bunu yansıtıyor. ezima, genzini yakan kokunun içinde kokuya dair masallar uydururken, -ki bazıları da ezima'ya rağmen oluşur,- sürekli "inanabilir miyim?" diye sorar. gerçek o kadar ezici ve kuşatıcıdır ki, bir çocuğun masallara inanması imkânsızdır. yıllar sonra da "gerçek kurmacaya benzerse, ağırlığı hafifleyebilir, kesinlikleri belirsizleşebilir" der. bu ad, ezima'nın tümüyle gerçek olanı kurmacaya benzetme arzusundan doğdu

kimdir?

1972 muş doğumlu. istanbul üniversitesi radyo televizyon ve sinema bölümünü bitirdi. istanbul üniversitesi hukuk fakültesi öğrenimini siyasi nedenlerle 3'üncü sınıfta bırakmak zorunda kaldı. 1995 yılında pkk'li olduğu gerekçesiyle hapse atıldı. halen bakırköy cezaevi'nde bulunuyor. yazarın, akdeniz ülkeleri forum yarışması birinciliği yanında, siya, mahsus mahal gibi dergilerde öyküleri, yine 2012 yılında notabene yayınevi tarafından yayınlanan 'kıyıya vuran dalgalar' adlı kolektif kitapta bir öyküsü yayımlanmıştır.

ismet kayhan

11 ağustos 2020 salı - 10:00

<https://www.ozgurpolitika.com/haberi-meyman-bir-agit-derin-bir-aci-3414>